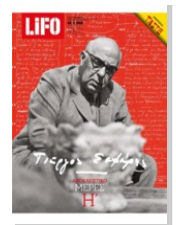
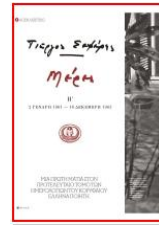

1. ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟΝ ΠΡΟΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΤΟΜΟ ΤΩΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΩΝ ΤΟΥ...

Μέσο: LIFO ΑΘΗΝΑ

Ημ. Έκδοσης: . . .08/11/2018 Ημ. Αποδελτίωσης: . . .09/11/2018

Σελίδα: 20

⊙ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΟ

Πίργος Σεφέρης

Ημέρα

Η'

2 ΓΕΝΑΡΗ 1961 — 16 ΔΕΚΕΜΒΡΗ 1963

ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟΝ
ΠΡΟΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΤΟΜΟ ΤΩΝ
ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΩΝ ΤΟΥ ΚΟΡΥΦΑΙΟΥ
ΕΛΛΗΝΑ ΠΟΙΗΤΗ.

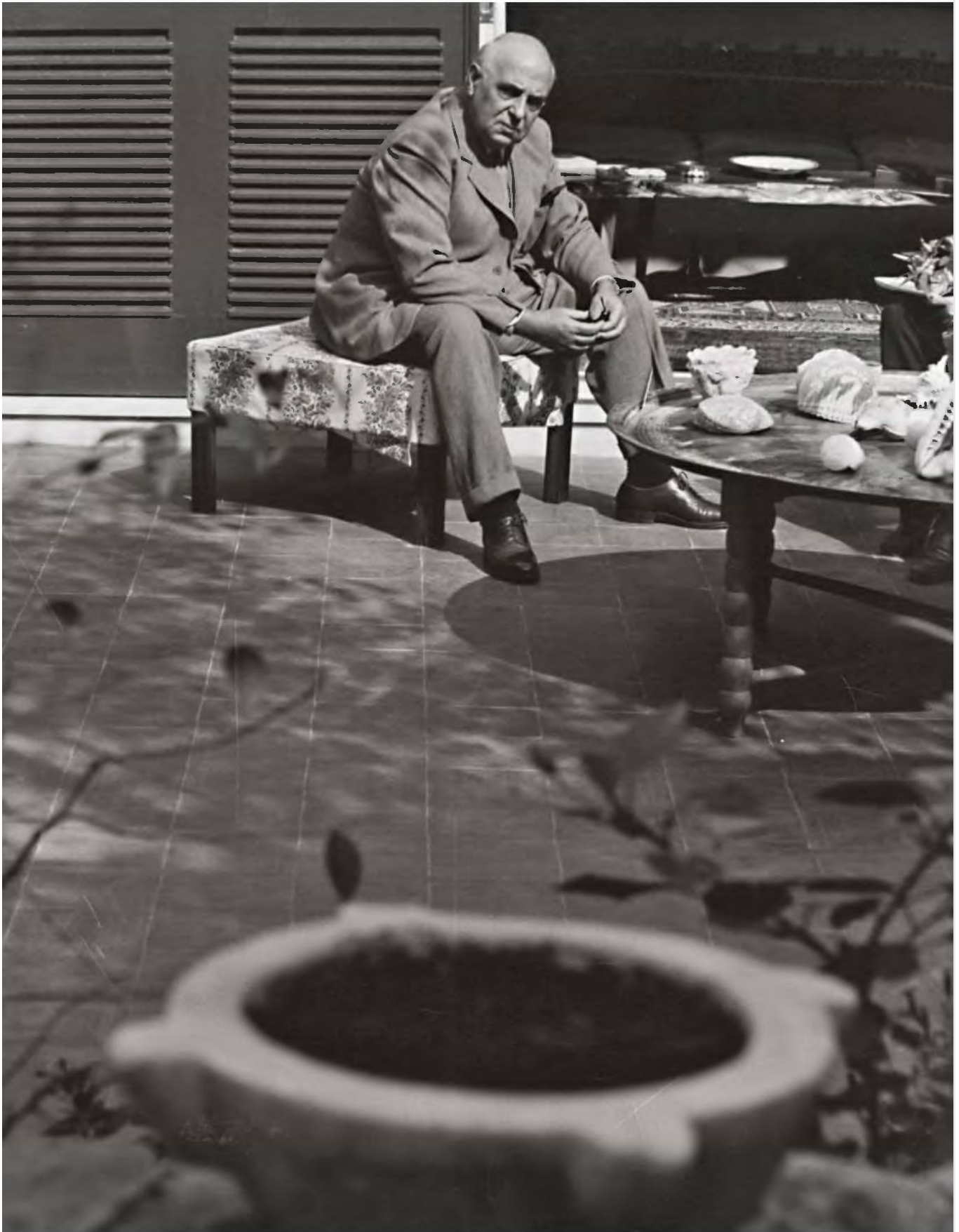
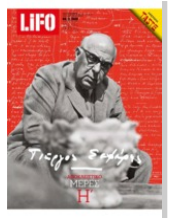
Ο Πίργος Σεφέρης στην αυλή του σπιτιού του στην οδό Αγίας, Νοέμβριος 1963. Φωτό: Πρακτορείον Φωτογραφικών Επικαιρίων «ΕΠΙΣΤΣ»/ Φωτογραφικό Αρχείο Πίργου Σεφέρη - Μικροφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης

1. ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟΝ ΠΡΟΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΤΟΜΟ ΤΩΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΩΝ ΤΟΥ...

Μέσο: LIFO ΑΘΗΝΑ

Ημ. Έκδοσης: . . .08/11/2018 Ημ. Αποδελτίωσης: . . .09/11/2018

Σελίδα: 21

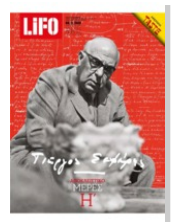

1. ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟΝ ΠΡΟΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΤΟΜΟ ΤΩΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΩΝ ΤΟΥ...

Μέσο: LIFO ΑΘΗΝΑ

Ημ. Έκδοσης: . . .08/11/2018 Ημ. Αποδελτίωσης: . . .09/11/2018

Σελίδα: 22

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΟ

Η λέξη,

η φτιαγμένη
από πολλή ζωή
και πολύ πόνο, και
πολλή τριβή ανάμεσα
στους ανθρώπους

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ, ΜΕΡΕΣ Η'

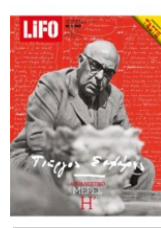

1. ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟΝ ΠΡΟΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΤΟΜΟ ΤΩΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΩΝ ΤΟΥ...

Μέσο: LIFO ΑΘΗΝΑ

Ημ. Έκδοσης: . . . 08/11/2018 Ημ. Αποδελτίωσης: . . . 09/11/2018

Σελίδα: 23

Η πολυαναμενόμενη κυκλοφορία του τόμου *Η'* από τις *Μέρες* του Γιώργου Σεφέρη, πάντα από τις εκδόσεις Ίκαρος, σε επιμέλεια Κατερίνας Κρίκου-Davis, έρχεται σε μια πολύ κρίσιμη στιγμή για την Ευρώπη και τη χώρα μας, καθώς διακυβεύονται κρίσιμα θέματα ταυτότητας και η καθημερινότητα επιβάλλει τον επαναπροσδιορισμό της θέσης μας παντού. Η τερδία διάσταση του σεφερικού προσώπου και έργου αναφαίνεται περισσότερο

τότε ασυρραπτική και ποιητή Νίκο Καββαδία σε μια από τις πιο συγκινητικές στιγμές του παρόντος τόμου. Έντονη παρουσία έχει ο ζωγράφος Φράνσις Μπέικον, ενώ διαρκείς αναφορές γίνονται σε συναυλίες και στη μουσική που από τις πρώτες μέρες των φοιτητικών του χρόνων μέχρι και τις τελευταίες φαίνεται να «συντρίβει» (λόγια του ίδιου) τον ποιητή, όπως εκείνη η βραδιά στο Φέστιβαλ Χολ το καλοκαίρι του '61, όπου ακούει τον Σβιατοσλάβ Ρίχτερ που «δίνει τους ήχους με τις ρίζες τους». Οι τέχνες, άλλωστε, δεν ασκούν στον Σεφέρη φαινομενική αλλά καταλυτική και απόλυτη επίδραση.

τον τίτλο *Τα τρία κρυφά ποιήματα*. Πάντως, η έντονη επαφή με το μεταφυσικό αυτά τα τρία πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '60, τα οποία σφραγίζουν το ποιητικό του έργο και συμπίπτουν με την αποχώρηση από τον χώρο της διπλωματίας, φέρει εντός της την αποτροπιαστική δόνηση της πιο οδυνηρής προφητείας. Πολύ καιρία ο Μπίτον είχε κάνει λόγο για την καταλυτική επίδραση που άσκησε στον Σεφέρη η επίσκεψή του στην Πλάτμο λίγα μόλις χρόνια πριν – αντίστοιχα, τώρα, όλη αυτή η προεργασία της κάθαρσης βρίσκεται στην αλήθεια της μέλα από το άνοιγμά του στον κόσμο του μυστικού.

Ο προτελευταίος τόμος των ημερολογίων του Γιώργου Σεφέρη με τον τίτλο *Μέρες Η'*, τον οποίο παρουσιάζει σε αποκλειστικότητα η LIFO, εκδίδεται ύστερα από πολυετή αναμονή από τις εκδόσεις Ίκαρος σε επιμέλεια Κατερίνας Κρίκου-Davis και, παρότι αφορά το σύντομο διάστημα 2 Γενάρη 1961 – 16 Δεκέμβρη 1963, είναι πλούσιος σε γεγονότα, μεταξύ των οποίων η ανακοίνωση του βραβείου Νόμπελ, ενώ περιλαμβάνει αναφορές σε περιβλεπτα πρόσωπα της εποχής, από τον Τ.Σ. Έλιοτ και τον Γκράχαμ Γκριν έως τον Κωνσταντίνο Καραμανλή και τη Μελίνα Μερκούρη.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΙΝΑ ΜΑΝΔΗΛΑΡΑ

καιρία από ποτέ και καθιστά την παρούσα έκδοση όχι μόνο απαραίτητη αλλά και άκρως συμβολική. Είναι ενδεικτικό ότι ο τόμος *Η'*, που φέρνει για πρώτη φορά η LIFO στη δημοσιότητα, ξεκινά με παρατηρήσεις του Σεφέρη για τη θέση μας στην ευρωπαϊκή πολιτική κόνιστρα λόγω Κυπριακού και ολοκληρώνεται με αντίστοιχες ανησυχίες για το πού ακριβώς τοποθετείται η χώρα μας σε σχέση με την Ανατολή και τη Δύση, όπως αυτές καταγράφονται στην ανεπίδοτη επιστολή προς τον Ζήσιμο Λορεντζάτο, την οποία πολύ σοφά η επιμελήτρια περιλαμβάνει στην ίδια έκδοση. Θαρρείς πως οι λαμπρές σεφερικές ιδέες των μυθικών και πραγματικών προσώπων έρχονται και πάλι προς το μέρος μας με κάθε τρόπο, καθεμιά με τον δικό της προσανατολισμό και τη δική της ιστορία: τραγικοί ήρωες συνδυάζονται ιδανικά με τους πραγματικούς για να δείχνουν πώς φτάσαμε τελικά σε αυτό το αδιέξοδο, με το διειδυτικό πάντα βλέμμα του Σεφέρη να αποκαλύπτει τις προφανείς αλλά και άγραφες αλήθειες. Ο συγκεκριμένος τόμος, ο οποίος ταυτίζεται με την τελευταία περίοδο της ζωής και του έργου του, μπορεί να έχει περιορισμένη χρονικά έκταση (1961-63), αλλά είναι ύψιστης συμβολικής αποτίμησης για όλους όσους οδήγησαν τη χώρα σε αυτό το σημείο αλλά και για τους προσωπικούς του μύθους που κατέρρευσαν τόσο σε πολιτικό όσο και σε λογοτεχνικό επίπεδο. Παράδειγμα, ο ίδιος δεν φαίνεται να ασπάζεται τη νευρικότητα του Κωνσταντίνου Καραμανλή, ενώ εκφράζει απόλυτη δυσπιστία, για να μην πούμε απέχθεια, για πρόσωπα που έχαιραν καθολικής αναγνώρισης και φήμης, όπως η Μελίνα Μερκούρη. Είναι, αντίστοιχα, ιδιαίτερα διηκτικές ως προς τους εμπλεκόμενους στις διαπραγματεύσεις της τελικής, όπως φαινόταν τότε, φάσης του Κυπριακού και φανερώσει ξεκάθαρα τα αρνητικά του αισθήματα προς τους πρίγκιπες και βασιλείς του ελληνικού κράτους, τους οποίους έχει αναλάβει να ξεναγήσει σε μια σειρά από επίσημες επισκέψεις τους στο Λονδίνο, λίγο προτού εισπληθίσει την απομάκρυνσή του από την υπηρεσία. Αλλά και οι λογοτέχνες ενίοτε δείχνουν καλύτεροι των προσδοκιών, με εξαίρεση τις εποικοδομητικές συζητήσεις, οι οποίες καταλήγουν σε επίμερους εγγράφους με τον Γκράχαμ Γκριν, τον Ιβ Μπουφού, τον Ουδυσέα Ελύτη – ακόμα και με τον

Αν όμως κάτι κάνει τις *Μέρες Η'* να ξεχωρίζουν είναι, κατά τη γνώμη μας, η άμεση και έντονη επαφή που έχει ο Γιώργος Σεφέρης με το μυστικό σε όλες τις εκφάνσεις του: οκέψεις, αναζητήσεις και οράματα. Ο συμβολικός κύκλος του μυστικού, όπως και οι υπόλοιποι κύκλοι που ανοίγουν και κλείνουν με μεταφυσικό τρόπο στον παρόντα τόμο – επίσκεψη σε μοναστήρια, η έντονη αίσθηση μυσταγωγίας στους Δελφούς, η ονειρική συνάντησή του με τις Φαιδριάδες, η παράθεση του μουσείου μαγείας, η αναφορά του, για μια ακόμα φορά, στα τριετικά, πρόδηλη παραπομπή στον ομώνυμο μύθο του Πλάτωνα από τον Φαίδρο, ακόμα και τα σχεδιάσματα για τα πλέον απόκρυφα από τα ποιήματά του – αναδεικνύουν το άλλο πρόσωπο του ποιητή, ο οποίος, αναγιγνώσκοντας σοφά το τώρα, μαντεύει με ακρίβεια το μέλλον. Είναι η εποχή που νιώθει, αγχίζει και βλέπει περισσότερο από ποτέ, που αρχίζει να μεταφράζει το *Άσμα Ασμάτων* και ξέρει, ανεβαίνοντας ψηλά ως το Κυρύνκειο Άντρο, πως το σώμα που πάσχει αποκαλύπτει αληθινά μεγαλεία για την ποιητική του ψυχή. Νιώθοντας την «αναστάσιμη ωδύνη», όπως την αποκαλεί, κάνει θαύματα, προσπερνά ακόμα και την αγωνία του για την επικείμενη ανακοίνωση του βραβείου Νόμπελ και αναζητά την ψυχική γαλήνη στα κύματα και στο φως των Κυκλάδων. Σαν να ψάχνει κι αυτός την ιδανική κόχη για να λυτρωθεί ή να ολοκληρώσει τον κύκλο του μυστικού με τα ποιητικά χαρακτηριστικά του μύθου.

«Απέσβετο και λάλον ύδωρ» γράφει εν είδει ενοράσεως για το μετέωρο που πέφτει πάνω στην πηγή με το αγίασμα, δείχνοντας να ταυτίζεται με το αλλοτινό, πένθημο σήμαντρο του Ορειβασιού, του τελευταίου ιστορικού επισκέπτη του Μαντείου των Δελφών που έμελλε να μεταφέρει από την Πύθια τα νέα για τον ερχομό του τέλους. Ο Σεφέρης είναι ο μάντης και ο ιεροφάντης που αφογκράζεται με ακρίβεια τις υπερκοσμικές δυνάμεις που διασπάλουν την πραγματικότητα. Η ποιητική πράξη εδώ δείχνει να κάνει με ανάλογο τρόπο τον κύκλο της – δεν είναι τυχαίο ότι η τελευταία του συλλογή θα έχει

Ομως το ότι ο Γιώργος Σεφέρης βλέπει καθαρά και αισιόφωνα είναι κάτι που καθιστά την πραγματικότητα ακόμα πιο οδυνηρή για εκείνον. Μάλιστα, έχει κανείς την αίσθηση ότι ήρθε επιτέλους ο καιρός τα πράγματα να επισυθούν με το όνομά τους, ενώ προηγουμένως – και όχι μόνο εξαιτίας της δικής του εκ των υστέρων παρέμβασης – εκφράζονταν μερόμειρο και έμμεσες υποδείξεις. Σε αυτό τον τόμο όλα μοιάζουν να βρίσκουν τη θέση τους, καθώς, χωρίς υπεροψία, αλλά με πικρή συνειδητοποίηση των ορίων και της θέσης του, ο Σεφέρης αφήνει, επιτέλους, πίσω τον ρόλο του διπλωμάτη και εκφράζεται πιο ελεύθερα. Ενταγμένος σε ένα τέλειο σύστημα κοινωνικών σχέσεων υψηλού επιπέδου, σε ένα ραφιναρισμένο σύμπαν όπου δεν επιτρέπονται οι ψυχικές ρωγμές, μοιάζει να ανταλλάσσεται τις αντιθέσεις τόσο έντονα όσο ποτέ. Η ζωή του στο Λονδίνο καταλήγει μάλιστα να αφιδατωθεί στο παιχνίδι όλων αυτών των σχημάτων και φτάνει να γίνει μια ατέρμονη κατάσταση, ένα παιχνίδι ρόλων δίχως τέλος (και όχι για λόγους λογοτεχνικούς). Πρόσωπα πάσης φύσεως παρελαύνουν το ένα μετά το άλλο σαν μια παράξενη κουστωδία, όπως εκείνη που παρακολουθούσαν οι γυναίκες που έπιναν τσάι μιλώντας για τον Μικελάντζελο στο ποίημα του Έλιοτ. Ακόμα και αυτός ο εμβληματικός ποιητής, όμως, μοιάζει να αποκτά στα μάτια του Σεφέρη, στις *Μέρες Η'*, μια πιο γήινη διάσταση, ενίοτε γεμάτη αντιφάσεις, αν και η καχυποψία του στο τέλος έχει να κάνει με μια παρεξήγηση, όπως πολύ σωστά εξήγησε η Κρίκου-Davis σε σχετική παραπομπή της: ο Σεφέρης εκδήλωσε προφανώς πικρία από τη γλαυρή υποδοχή εκ μέρους του Τ.Σ. Έλιοτ της αναγγελίας του βραβείου Νόμπελ, αλλά αυτό,

Χάσαμε καιρό, χάσαμε πολύ καιρό, και τώρα ακόμη αδιαφορούμε εγκληματικά. Χρειάζομαστε παιδεία, και την παιδεία την έχουμε γράψει στα παλιά μας τα παπούτσια.

όπως εκ των υστέρων αποδεικνύεται, οφείλεται στην έντονη παροικιακή δραστηριότητα του Έλιοτ για να προκριθεί τελικά το όνομα του Έλληνα ποιητή στη λίστα των υποψήφιων νικητών. Τα μετρημένα του λόγια, επομένως, είχαν ως στόχο να μην κινήσουν υποψίες, αν και για τον Σεφέρη προέκριναν, για μια ακόμα φορά, την ορθή απόφαση του να εμπιστευτεί σχεδόν αποκλειστικά τους πεθαμένους παρά τους ζωντανούς, όπως έγραφε στο «Πάνω σε έναν ξένο σίχλο»: «Και πόσο παράξενα αντιρροπείσαι μιλώντας με τους πεθαμένους, όταν δε φτάνουν πια οι ζωντανοί που σου απομέναν».

Πάνω: Ο Γιώργος Σεφέρης στην ουλή του σπινθίου του στην οδό Αγίας, Νοέμβριος 1963. Φωτό: Πρακτορείον Φωτογραφικών Επισκευών «ΕΝΩΣΙΣ»/ Φωτογραφικό Αρχείο Γιώργου Σεφέρη - Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης

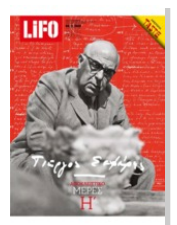
Κάτω: Πρόχειρο σκίτσο από την τρίτη σελίδα της Εγγράφης. 4.4.1961.

1. ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟΝ ΠΡΟΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΤΟΜΟ ΤΩΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΩΝ ΤΟΥ...

Μέσο: LIFO ΑΘΗΝΑ

Ημ. Έκδοσης: . . . 08/11/2018 Ημ. Αποδελτίωσης: . . . 09/11/2018

Σελίδα: 24

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΟ

Οσο το σκέφτομαι πρέπει να είμαι ένα λάθος στην ελλ. λογοτεχνία αναφέρει η λακωνική εγγραφή στον παρόντα τόμο Η', τρεις μόλις μέρες μετά τον εκρημό της νέας χρονιάς, του 1962, οπότε είθαιτοι οι άνθρωποι να αποφαίνονται με τρόπο κατηγορηματικό για τα πράγματα ή να λαμβάνουν κείριες αποφάσεις. Η διαφοροποίηση από τον μεγάλο λογοτεχνικό κανόνα είναι, εν προκειμένω, όχι μόνο προφανής αλλά συνειδητή. Ο ποιητής/λογοτέχνης δεν χωράει στη συνολικότερη απαρτίωση, δεν ομοδοιοιείται, δεν κατέργεται στην κλίμακα των υφιστάμενων κατηγοριών. Από τη μια ο Ηράκλειπος που αποκάλυψε την ορμητική διάσταση του φωτός και του ύδατος, από την άλλη ο κυνηγός της

αποκτώντας τη μορφή του ημερολογίου, καταφέρει να ενώσει αρμονικά τον αυθορμητισμό των σημειώσεων ως άσκηση γραφής με πιο επεξεργασμένες διαπιστώσεις για τη σημασία και τον σκοπό της τέχνης. Είναι ένα παζλ από ακόρπες σκέψεις και σχεδιάματα, πολλές φορές από αυτούτους ποιητικούς στίχους, σε ένα ανοιχτό και νοητευτικό επερόκλητο λογοτεχνικό πρόταγμα, το οποίο ωστόσο διατηρεί τη δική του αυτοξία. Ακόμα και σε αυτό τον τόμο, στον οποίο δεν έχει μεσολαβήσει η επεξεργασία του συγγραφέα και, όπτι έχουμε το οφείλουμε στην πολύτιμη και σχολαστική επιμέλεια της κ. Κρίκου-Davis, είναι σαφές και ενδεικτικό το παιχνίδι ανάμεσα στο παροντικό και στο αιώνιο, στο βαθυστόχαστο και στο στιγμιαίο. Στη μέχρη τώρα φιλολογική γραμματεία υπάρχουν διάφορες εκτιμήσεις για τη θέση που έχουν οι *Μέρες* στο σφαιρικό λογοτεχνικό κορυς. Είναι γνωστή, για παράδειγμα, η άποψη του Κ.Θ. Δημαρά για την υπερχή του πεσογραφικού λόγου του Σεφέρη έναντι του ποιητικού, όπως γνωστές είναι και οι θέσεις του Νάσου Βαγενά ότι τα ημερολόγια δεν μπορούν να έχουν σχέση με τη λογοτεχνία, εφσόν σε αυτά «κυριαρχεί μια επιδιωξη ταυτιστική» και μάλλον εξωραϊστική (Νάσος Βαγενάς, «Έξι νύχτες στην Ακρόπολη – Το Ημερολόγιο ως μυθοστόριμα», περιοδικό «Διαβάζω», τεύχος 142). Σε αυτές τις φιλολογικές επιστημονικές αναπαράτεται η κείρια διαπίστωση ότι το ημερολόγιο του Σεφέρη εκφράζει ένα ιδιοσυστασιακό είδος και συνδιαλέγεται ιδανικά με άλλα ευρωπαϊκά δημουρηγίματα, όπως το ημερολόγιο του Σταντά, του Κάφκα, της Γουλφ ή, ακόμα περισσότερο, του Αντρέ Ζιτι.

μνο πλην όμως ενιαίο πλαίσιο, καθώς, όπως έλεγε σχεδόν αφοριστικά ο Ερμπερτ Γκρέιβε, «υπάρχει μία και μόνο μία ιστορία». Το δημιουργικό διάνομα ανάμεσα στην ποιητική εργασία και το ημερολογιακό έργο προσδιορίζει μια αμφίπλευρη διαδικασία και αναδεικνύει μια ενωτική παρά αντιθετική σχέση.

Αντίστοιχα, πάλι, η αέναη μάσκα των μεταμορφώσεων του ημερολογιογράφου, διπλωμάτη και ποιητή δεν φανερώνει ανεκλιρίθεια, αφού μέσα από αυτές γεννήθηκαν ο Στράτης Θαλασσινός και ο Μαθιός Πασκάλης. Ενδεχομένως να είναι αυτό το παιχνίδισμα που έσωσε, με διαφορετικούς τρόπους, τον Σεφέρη, όπως αντίστοιχα το ψευδώνυμο ούτις (κανένος) είχε σώσει τη ζωή του Ουδυσσέα στην αντιπαράθεση του με τον Κύκλωπα. Πόρρω απέχει, επομένως, η εναλλαγή των λογοτεχνικών ρόλων από την ανεκλιρίθεια ή την αυτολογοκρίσια που πολλοί σπείδουν να αποδώσουν στα δουλεμένα από τον ποιητή ημερολόγια. Οι όποιες επεξεργασίες ή αποσιωπήσεις δεν έγιναν για λόγους εξωραϊσμού ή φτιασιδώματος αλλά από απόλυτο σεβασμό προς το περίοπιο αυτό φιλολογικό είδος. Εκ των πραγμάτων ο ποιητικός διαχασμός δεν μπορεί να αφορά την τόσο πολύπλευρη διαμορφωτική δύναμη που χαρακτηρίζει το έργο του Σεφέρη. Όπως τονίζει εύστοχα και η κ. Κρίκου-Davis τόσο στα προλεγόμενα της της συγκεκριμένη έκδοσης όσο και σε άλλα σημεία του έργου της: «Ο περίφημος "διαχασμός του Σεφέρη" αν όχι ιδεολόγημα, είναι, πάντως, κάτι πολύ σχετικό». Η διαρκής αγωνία του, όπως αποκαλύπτουν ταυτόχρονα οι εγγραφές, τα σχόλια και οι ποιητικοί του στίχοι, είναι η αναμέτρηση με το κενό και τη βαθιά αλήθεια του, την οποία αναζητά όχι ως επιδιωκόμενη έμπνευση αλλά ως υπαρξιακή ταυτότητα. Γι' αυτό και από τις *Μέρες* Η' αποσιωάζουν ο παραπομπές στην εξωτερική του εικόνα ή στην εφήμερη διασημότητα την οποία του χάρισε ο ντόπος, πριν και μετά, γύρω από το βραβείο Νόμπελ. «Κατά βθέος νομίζω ότι 2 σωστές γραμμές θα μπορούσαν να εξαγοράσουν καλύτερα τη ζωή μου από οποιαδήποτε δημόσια επιτυχία» γράφει ο Σεφέρης στον παρόντα τόμο με την ακρίβεια ενός στοχαστή ο οποίος απεχθόταν όσο κανείς την ευκολία της εξομολόγησης, πόσο μάλλον της συγκλήρισης.

Ως εκ τούτου είναι σαφές ότι η λογική των Ημερολογίων δεν είναι εξομολογητική και το de profundis στοιχείο ιθασεύεται από το συμβολικό βάρος και βάθος του εκάστοτε αφορισμού (στις *Μέρες* Η' έχει κανείς την αίσθηση ότι ο λόγος γίνεται ακόμα πιο αφοριστικός). Ακόμα και σε περιπτώσεις που τα προσωπικά του δεν αποκρύπτονται, καθώς τα όρια μεταξύ κρυφού και φανερού είναι κάπως δυσδιάκριτα στο ανοιχτό εργαστήρι που αποτελούν οι *Μέρες*, αυτό δεν συμβαίνει για να δείξει ο συγγραφέας τους την ευάλυτη κατστάση του. Τα περιστατικά καταγράφονται περισσότερο συγκριτικά με την υφιστάμενη πνευματική και ψυχική συνθήκη που προκάλεσε άλλοτε αδιέξοδα και άλλοτε δημιουργήματα. Συχνά-πυκνά, για παράδειγμα, ο Σεφέρης αναφέρεται στις κρίσεις που έχει με τα νεύρα του, εκτός από την εγχείρηση στον προστάτη, αλλά και στη δύσκολη περίοδο που έζηγε τον συμβίωση στο Λονδίνο με τη Μαρία, προφανώς εξαιτίας της εμφάνισης κάποιου τρίτου προσώπου. Στη βιογραφία του με τίτλο *Περμένοντας τον Άγγελο* (Οικεινίδα) ο Ρόντρικ Μπίτον κάνει σαφή αναφορά στη γραμματεία που έζηγε τον διπλωμάτη την περίοδο εκείνη, ενώ η κ. Κρίκου-Davis, μάλλον από διακριτικότητα, αρκείται στο να αναφέρει ότι το κρυπτικό όνομα στην εν λόγω εγγραφή προφανώς παραπέμπει σε αυτήν ακριβώς την περίπτωση.

Ο Γιώργος και η Μαρία Σεφέρη στο σαλόνι του σπιτιού τους, Νοέμβριος 1963. Φωτό: Πρακτορείο Φωτογραφικών Επικαιρών «ΕΝΩΣΙΣ»/ Φωτογραφικό Αρχείο Γιώργου Σεφέρη - Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης

Παράδοση δε θα πει μίμηση, θα πει δημιουργία. Αν είναι μίμηση είναι νεκρό πράγμα η παράδοση — δεν αξίζει τίποτε. Το επίσημο κράτος, οι ακαδημίες, τα πανεπιστήμια μιλώντας για την παράδοση των αρχαίων δεν εννοούν τίποτε.

αιώνιας αλήθειας και μορφιάς Πλάτωνας. Από τη μια ο μυστικός και παράφορος Ευριπίδης που «είδε τις φλέβες των ανθρώπων σαν ένα δίκτυ των θεών, όπου μας πιάνουν σαν τ' αγρίμια», από την άλλη ο χθόνιος και επικός Αισχύλος. Οι συμβολικές μορφές που υποψήφουν τις διαφορετικές πλευρές του Σεφέρη και επανέγρονται διαρκώς στο έργο του δεν τελειώνουν στο νεοειροπόλημα παρά αποκτούν ενοαρκυμένη διάσταση σε αυτό που βιώνεται μέσα στη γραφή και στη λογοτεχνία. Και οι *Μέρες*, ως το πιο απότο συμφυλιωτικό μέρισμα αυτών των διαφορετικών όψεων, απλώνονται σαν ένα παζλ που ενώνει αρμονικά τα πλέον επερόκλητα κομμάτια.

Εν προκειμένω, μιλάμε για ένα ανοιχτό εργαστήρι, το πιο πρόδηλο, κατά τη γνώμη μας, δείγμα του ελληνικού μοντερνισμού, το οποίο,

Πολύ ενδιαφέρουσα και ενδεικτική είναι εν προκειμένω η μελέτη της Αλεξάνδρας Σαμουήλ Ο *βυθός του καθρέπτη: Ο André Gide και η ημερολογιακή μυθοπλασία* (Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης), η οποία μιλάει εκτενώς για τα μοντέρνα στοιχεία ενός νέου είδους (ημερολογιακή μυθοπλασία), το οποίο εκ των πραγμάτων καταργεί τη φιλολογική έριδα για την ειδολογική διάκριση πεσογραφικού και ποιητικού έργου, μυθοπλασίας και ποιήσης. Είναι, άλλωστε, προφανές πως ο Σεφέρης λάμβανε σοβαρά υπόψη τις *Μέρες* σε σχέση με το ποιητικό του έργο και τις προέτασε ως το βασικό δείγμα του εργαστηρίου του, αποφασίζοντας μάλιστα να εντάξει σε αυτές τα πιο κεντρικά ποιητικά του σχεδιάματα.

Η διαλογική αυτή σχέση λειτουργούσε ενίοτε και αντίστροφα, καθώς πολλά από τα ποιήματα έχουν ημερολογιακό τίτλο: «Ημερολόγιο Καταστρώματος» ή «Ημερολόγιο ενός ποιήματος». Είναι ενδεικτικό πως το *Τετράδιο Γυμνασιτών* περιλαμβάνει τις σημειώσεις για ολόκληρο το επταήμερο, αφού τα ποιήματα εμπνέονται από τις ημέρες της εβδομάδας, όπως αντίστοιχα τα τεκταινόμενα στις *Έξι νύχτες στην Ακρόπολη* εμπνέονται, σύμφωνα με τον ίδιο, «από τις ημέρες της εβδομάδας και τα φρονήρια του '28». Χαρακτηριστικό, επίσης, είναι το «Ημερολόγιο ενός ποιήματος», το οποίο περιλαμβάνεται στον τόμο με την αλληλογραφία με τον Ζήσιμο Λορεντζάτο (σε επιμέλεια Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλου, από τις εκδόσεις Δόμος). Στις *Μέρες* Η' τα ποιητικά σχεδιάματα αφορούν το «Πάνω σε μια χειμωνιάτικη ακτίνα» που θα περιληφθεί στα *Τρία κρυφά ποιήματα*, την τελευταία ποιητική συλλογή πριν από τον θάνατό του. Εικόνες, παρομοιώσεις, μεταφορές, υπάρχουν τόσο στο ποιητικό όσο και στο ημερολογιακό έργο του Γιώργου Σεφέρη σε ένα αλληλοτροφοδοτού-

Σελίδα από τον μαυροδέιτο αγγλικό ημεροδειακτη γραφείο.

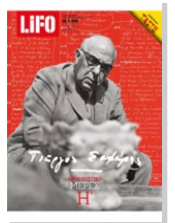

1. ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟΝ ΠΡΟΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΤΟΜΟ ΤΩΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΩΝ ΤΟΥ...

Μέσο: LIFO ΑΘΗΝΑ

Ημ. Έκδοσης: . . .08/11/2018 Ημ. Αποδελτίωσης: . . .09/11/2018

Σελίδα: 25

Ωστόσο, το κλίμα βελτιώνεται όταν το ζεύγος επιστρέφει στην Ελλάδα, όπου ετοιμάζονται να το νέο τους σπίτι, την αιγαιοπελαγίτικη μονοκατοικία στην Άγρια 20, επιβεβαιώνοντας αυτή την τόσο έντονη αναλογία μεταξύ ψυχικού κόσμου και εξωτερικής πραγματικότητας, καθώς κανένα κτίριο και κανένα ουρανοξύστη δεν μπορεί, στα μάτια του Σεφέρη, να γνωρίσει «τη δροσούλα που καταβαίνει στην Κηφισιά». Αντίθετα, τα μουχλιασμένα από την υγρασία σπίτια στο Λονδίνο του θυμίζουν, όπως γράφει στις *Μέρες Η'*, πως ζει «μέσα σε τοίχοι από σκυρόδεμα και ορειχθάλκη». Όπως τονίζει και η επιμνημόσυνη στην υποσημείωση 192: «Δείγμα της ευφορίας που του προκάλεσε η ανανέωση της επαφής του με το ελληνικό τοπίο, την παράδοση και κάποιους απλούς ανθρώπους —“χειροποίητους”, όπως τους περιγράφει (βλ. εγγραφή 11.10.63.)— είναι η σύνθεση μιας σειράς “οκαμπρότεκων”, όμως δεξιοτεχνικών σιχουρημάτων που τελικά περιλήφθησαν στον παραπάνω τόμο: βλ. “Διπλές μαντινάδες για μαχαίρια”, “Μαντινάδες”, “Αρετούσα και Ρωτόκριτος”, “οπ.π.σο. 30-47”». Η αλαφράδα που δημιουργούν στον Σεφέρη αυτές οι συνάψεις δεν προκύπτει, ωστόσο, ως ειρωνεία, όπως ενίοτε συμβαίνει με τον συνομιλητή του Έλιοτ, αλλά ως σεβασμός κίνηση αναγνώρισης μιας ένδοξης λαϊκότητας που έρχεται από τα βάθη του χρόνου. Πάντα στο ασυνείδητο του νομπελίστα λογοτέχνη κατοικούσαν οι χωρικοί και ο Μακρυγιάννης, ο όμορφος αυτός εομός από απλούς ανθρώπους που έδεσαν την ποίηση και τη γλώσσα του—βλ. αγάπη στη δημοτική— με αιώνιους δεσμούς. Στον αντίποδα αυτού που κλίματος καταγράφεται η συναναστροφή του με τους ψευτικούς και μάλλον κινικούς εκπροσώπους της καλής κοινωνίας και είναι χαρακτηριστική, και άκριως λογοτεχνική, η σχετική περιγραφή της δεξίωσης όπου έτυχε να συναντήσει, μετά από καιρό, τον Τ.Σ. Έλιοτ (το απόσπασμα είναι από τις *Μέρες Η'*):

«H.M. Garden Party. Είχα να πώ δυο χρόνια. Όμορφο απόγευμα. Πράσινο χορτάρι φρέσκο και τα φύλλα των δέντρων το ίδιο από τις τελευταίες βροχές. Εκτός απ' αυτό έχουν κάτι από την κολιμηθρα του Σίλλωμ ή από τη Δευτέρα Πλαουσία τσιπές οι συγκεκριμένες— γέφυρα, πολλοί γέφυρα, αλλοτινός στιλοβάτης της αυτοκρατορίας, όπου η ποιητική έχει μονομορφή γύρω στο σπίτι και στα μάτια—καροτάκια ανάγερση, γριές—κάθε λογής φορέματα τώρα που η κοινότητα έχει ξεγεννήσει τόσες ανεξαρτησίες— ακήνη

κι ένας με γκριζό καπέλο και—μύτη με φτερουδάκια μπλεγμένα στην κορδέλα— νέγροι και χρωματιστοί με ντίπες φορεσιές, και σαντάλια, κάποτε ωραίες φουσιοννιές άντρες και γυναίκες ή καλοί κεφαλάδες. Μαζί μ' όλα τούτα η πατροπαράδοτη γαζέτα, το γαρόφαλλο στη μπουντονήρα, το γκριζό καπέλο του Άσσοτ, καπέλα και γάντια στο χέρι— ανάμεσα σ' αυτούς ξαφνικά σ' Έλιοτ με τη γυναίκα του φρέσκος από τη Τσαμάνια, πραγματικά ξαναναιωμένος και η γυναίκα του ίσως παχύτερη.

—Πόσο χαίρομαι, του είπα, που ξεκουραστήκατε.
—Το πνεύμα κομμάτι, είπε, σε τέτοιες περιπτώσεις.
—Μόνο που βαρέθηκα στο τέλος, είπε έχω ανάγκη για κάτι πιο ζωντανό.

Έκανε κολύμπι— η θάλασσα είχε γο Φαρενχάτι. Η γυναίκα του έχει ένα βραχιόλι όπου έχει κρεμάσει από αμάλλο μικροσκοπικές απομνημόσεις των βιβλίων [του].
—Αυτήθηκαν τόσα; της είπα.
—Όχι— φαντάζομαι τώρα θα αυξηθούν».

Καμία κουβέντα, πάντως, ή λογοτεχνική συνάντηση δεν έχει σημασία αν δεν έχει στο επίκεντρο όχι την κοινωνική καταξίωση ή συνάφεια αλλά τον ίδιο τον άνθρωπο, αφού είναι προφανές ότι, παρά τις δυσκολίες και την αγανάκτηση, ο Σεφέρης δεν χάνει ποτέ τον ανθρωπισμό του: «Σε κάθε σταυροδρόμιο μια Σφήγγα μας θέτει ρωτήματα— μια Σχιστή οδός— και φοβούμαστε μήπως η απάντησή μας βάλει μπρος την τραγωδία του Λαουδικίου Οιδίποδα, δεν ξέρουμε τι λόγο να βάλουμε στη θέση της απάντησης εκείνης: ο άνθρωπος». Όλα επιστρέφουν σ' εκείνο το τρίτο, όπου ο τραγικός ήρωας πρωταντίκρισε την ανθρώπινη μοίρα του και άπαντες καταφθάνουν από τους μακρινούς γαλαξίες και το διάστημα—ιδού η διαρκής αναφορά στον Γκαγκάριν— για να θέσουν το ίδιο πάντα πανανθρώπινο ερώτημα. Υπάρχει μια αμετάβλητη ενότητα στον τρόπο που τίθενται τα ερωτήματα από την αρχαία έως τη σύγχρονη, αποσταθεροποιημένη Ελλάδα και ο Σεφέρης εντοπίζει τις ίδιες αντιδράσεις ως κομμάτια μιας πραγματικότητας που ήταν πάντοτε εκεί: «Οι Έλληνες τίποτε: είναι απαθείς, κουβεντιάζουν, κάνουν λογαριασμούς, ξαφνικά πετάνε μια απίθανη μυθολογία— ίσως τιναγμένη προς τα έξω από αυτά που έχουν στοιβαγμένα στο υποσυνείδητό τους». Και ο ίδιος γνωρίζει πως, όταν γράφει, χαρίζει τα δώρα του στον αιώνα ως παντοτινή παρακαταθήκη αλλά και ως ένα διαρκές, ανοιχτό ερώτημα που δεν έπαψε ποτέ να τίθεται με ανάλογο τρόπο. Αυτή είναι γι' αυτόν, άλλωστε, η επαφή με τη γράφηση πολιτιστική και πνευ-

ματική περιουσία του τόπου του: «Παράδοση δε θα πει μίμηση, θα πει δημιουργία. Αν είναι μίμηση είναι νεκρό πράγμα η παράδοση— δεν αξίζει τίποτε. Το επίσημο κράτος, οι ακαδημίες, τα πανεπιστήμια μιλώντας για την παράδοση των αρχαίων δεν εννοούν τίποτε» γράφει με πικρία στις *Μέρες Η'*.

Η Ελλάδα τον πονάει, η Ελλάδα τον διώχνει αλλά και τον ξανακαλεί, η Ελλάδα τον κάνει να επιμένει σε αυτό τον ηθυσμένο λόγο που η ίδια έχει τόσο ανάγκη. Τα λόγια του στην απειροεπιστολή προς τον Ζήσιμο Λορεντζάτο που παρατίθεται στη συγκεκριμένη έκδοση ως επίμετρο είναι ενδεικτικά και άκρας αποκαλυπτικά γι' αυτό που ζούμε σήμερα: «Κάσασε καρδιά, χάσαμε πολύ καιρό, και τώρα ακόμη αδιαφορούμε εγκληματικά. Χρειάζομαστε παιδεία, και την παιδεία την έχουμε γράψει στα παλιά μας τα παπούτσια: χρειάζομαστε καλούς υπηρέτες του Θεού κι έχουμε όλο και τρισεπίστους. Χρειάζομαστε αγάπη και γλεντάμε κάθε τόσο φουρνάει το πεϊτό του λύκου. Μπροστά σε μια τέτοια κατάσταση, αναστομάει, μη δε θα 'ταν καλύτερο να οικονομάμε τις σάπες μας εναντίον στη λογοτεχνία, όπως την παρασταίνεις, για να τις έχουμε διαθέσιμες για εκείνα τα χάλια μας; Έπειτα, στο κάτω-κάτω της γραφής, μπορεί αυτοί οι αρρετικοί της λογοτεχνίας να τίχει και να ριζούν χαμά φερτά ένα λόγο σπερματικό, χρήσιμο για τα ανάστα του πνεύματος. Ενώ άλλως υπονοησία και αυτοματισμός». Συμπέρασμα; Τα οδοφάρμακα της

Σελίδα από τον μαυροδέτο αγγλικό ημερολόγιό Έλιοτ.

Το βιβλίο κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Ίκαρος της επόμενης μέρας, www.ikarosbooks.gr